

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม ประชาชนส่วนใหญ่นิยมปลูกข้าวและบริโภคข้าวเป็นอาหารหลักมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ข้าวจึงเป็นอาหารหลักและพืชเศรษฐกิจที่สำคัญที่ทำรายได้ให้แก่ประเทศไทยปีละหลายหมื่นล้านบาท และข้าวยังเป็นอาหารหลักของชาวเอเชียและทวีปต่าง ๆ ทั่วโลก รัฐบาลจึงมุ่งเน้นที่จะพัฒนาการปลูกข้าว เพื่อยกระดับความเป็นอยู่ของเกษตรกรให้ดีขึ้น การพัฒนาในอดีตมุ่งแต่พัฒนาข้าวเป็นพืชเศรษฐกิจ โดยส่งเสริมการพัฒนาทุกวิถีทาง แต่สุดท้ายก็ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เนื่องจากการพัฒนาที่ผ่านมา ยังขาดการวิเคราะห์พื้นที่ ความต้องการของเกษตรกร หรือนำข้อมูลที่ได้รับไปใช้ประโยชน์ในการวางแผนพัฒนาการเกษตรไม่เหมาะสมกับพื้นที่ รวมถึงการใช้วิธีการส่งเสริมการเกษตรและสื่อไม่เหมาะสมกับพื้นที่ และการปลูกข้าว ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างเกษตรกรกับเจ้าหน้าที่ที่มักจะนำโครงการสนับสนุนไม่ตรงกับความต้องการของเกษตรกร และเกษตรกรเองไม่มีส่วนร่วมในการวางแผนตัดสินใจการดำเนินงานโครงการให้สอดคล้องกับพื้นที่ ทรัพยากร และขีดความสามารถของเกษตรกร โครงการต่าง ๆ จึงไม่สามารถแก้ปัญหาและความต้องการของเกษตรกรได้ ดังนั้นในการเพิ่มผลผลิตข้าวต่อไร่ให้สูงขึ้น จึงต้องใช้วิทยาการสมัยใหม่ เข้าปรับปรุงพื้นที่และวิธีการปฏิบัติงานของเกษตรกรในทุกวิถีทาง

กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงและสหกรณ์ซึ่งเป็นหน่วยงานหลักของภาครัฐที่ทำหน้าที่ดูแลงานด้านส่งเสริมการผลิตข้าวของประเทศ ได้รณรงค์ให้เกษตรกรผู้ทำนาได้ตระหนักถึงความสำคัญของการปลูกข้าวพันธุ์ดีมาโดยตลอด รวมทั้งได้ส่งเสริมและได้สนับสนุนเมล็ดพันธุ์ข้าวพันธุ์ดีและปัจจัยการผลิตอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องให้กับเกษตรกรผู้ทำนาโดยตรงจำนวนหนึ่ง เพื่อให้เพาะปลูกและกระจายพันธุ์ไปสู่เกษตรกรรายอื่น ๆ แต่เกษตรกรผู้ทำนามีจำนวนมาก ทำให้การสนับสนุนของภาครัฐอาจไม่ทั่วถึง จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องให้เกษตรกรเข้ามามีส่วนร่วมในการผลิตข้าวโดยพิจารณาถึงปัจจัยต่าง ๆ ว่ามีอะไรบ้างที่เกี่ยวข้องและจำเป็นอย่างไร แล้ไหน โดยภาครัฐให้การสนับสนุนปัจจัยการผลิตที่จำเป็นและคำแนะนำทางวิชาการ ส่วนเกษตรกรผู้ทำนาจะรวมตัวกันเป็นองค์กร ทำหน้าที่ผลิตข้าวตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่ และเพื่อให้กระบวนการผลิตข้าวสามารถดำเนินการต่อไปได้อย่างยั่งยืนและมั่นคง องค์กรเกษตรกรต้องมีการจัดตั้งกองทุน

หมุนเวียน เพื่อช่วยเหลือสมาชิกในกลุ่มเพื่อการผลิตข้าวและยังต้องมีการถ่ายทอดเทคโนโลยีด้านการผลิตข้าวไปสู่เกษตรกรผู้ทำนา เพื่อให้มีความรู้และสามารถปลูกข้าวได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยจัดให้มีกระบวนการถ่ายทอดเทคโนโลยี การเกษตรอย่างเป็นระบบ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้เกษตรกรผู้ทำนาสามารถผลิตข้าวโดยพิจารณาใช้ปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นระบบและเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนเกษตรกรผู้ทำนา

จากการปฏิบัติงานในพื้นที่และได้ทำงานร่วมกับเกษตรกรผู้ทำนาในตำบลบางเสาธง กิ่งอำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ พบว่าเกษตรกรผู้ทำนาในตำบลบางเสาธงมีการผลิตข้าวไม่ไวแสงที่มีการใช้ปัจจัยการผลิตอย่างหลากหลายและเกินความจำเป็นโดยเฉพาะพันธุ์ข้าว ปุ๋ยเคมี สารเคมีกำจัดศัตรูข้าวและกำจัดวัชพืช ซึ่งจะส่งผลให้ผลผลิตมีคุณภาพที่ตลาดไม่ต้องการ และไม่สอดคล้องกับนโยบายส่งเสริมการผลิตพืชอาหารปลอดภัยของรัฐบาลและยุทธศาสตร์การส่งเสริมการผลิตข้าว ของจังหวัดสมุทรปราการ จากปัญหาต่าง ๆ จึงจำเป็นต้องมีองค์ประกอบที่จำเป็นต่อการพัฒนาการเกษตร การมีส่วนร่วมของเกษตรกร การวิเคราะห์ชุมชนที่นำผลมาใช้ในการกำหนดวิธีการส่งเสริมและสื่อให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่เพื่อยกระดับฐานะความเป็นอยู่ของเกษตรกรให้ดีขึ้นและยั่งยืนตลอดไป

ดังนั้น เพื่อให้การส่งเสริมการผลิตข้าวเจ้าไม่ไวแสงของเกษตรกรตำบลบางเสาธง กิ่งอำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ สามารถตอบสนองนโยบายของรัฐบาลเรื่องการส่งเสริมการผลิตพืชอาหารปลอดภัยและยุทธศาสตร์ด้านการส่งเสริมการผลิตข้าวของจังหวัดสมุทรปราการ จึงจำเป็นต้องศึกษาการผลิตข้าวเจ้าไม่ไวแสง และศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการผลิตข้าวเจ้าไม่ไวแสง รวมทั้งสภาพทางด้านสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกรผู้ทำนา เพื่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะสามารถนำผลการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาเกษตรกรและกำหนดเป้าหมายของมูลค่าสินค้าเกษตร พร้อมทั้งใช้เป็นแนวทางวางแผนการส่งเสริม และดำเนินงานส่งเสริมการผลิตตลอดจนแก้ไขปัญหาและให้ข้อเสนอแนะในการผลิตข้าวเจ้าไม่ไวแสงให้เหมาะสมกับสภาพสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกรผู้ผลิตข้าวเจ้าไม่ไวแสงในจังหวัดสมุทรปราการและพื้นที่อื่น ๆ ที่มีสภาพคล้ายคลึงกันต่อไป

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้

2.1 เพื่อศึกษาสภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ ของเกษตรกรผู้ผลิตข้าวเจ้าไม่ไวแสง ใน ตำบลบางเสาธง กิ่งอำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ

2.2 เพื่อศึกษาการผลิตข้าวเจ้าไม่ไวแสงของเกษตรกร ตำบลบางเสาธง กิ่งอำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ

2.3 เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการผลิตข้าวเจ้าไม่ไวแสงของเกษตรกร ตำบลบางเสาธง กิ่งอำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

จากการศึกษาค้นคว้าเอกสารและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยเรื่องการผลิตข้าวเจ้าไม่ไวแสงของเกษตรกรตำบลบางเสาธง กิ่งอำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ ดังนี้

3.1 สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกร ประกอบด้วยตัวแปร ดังนี้

3.1.1 สภาพทางสังคมของเกษตรกร ประกอบด้วยตัวแปร ดังนี้

- เพศ
- อายุ
- ระดับการศึกษา
- การเป็นสมาชิกสถาบันเกษตรกร

3.1.2 สภาพทางเศรษฐกิจของเกษตรกร ประกอบด้วยตัวแปร ดังนี้

- จำนวนสมาชิกในครัวเรือน
- จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่สามารถช่วยงานภาคการเกษตร
- จำนวนแรงงานในการผลิตข้าวเจ้าไม่ไวแสง
- ประสบการณ์ในการผลิตข้าวเจ้าไม่ไวแสง
- แหล่งความรู้เกี่ยวกับการผลิตข้าวเจ้าไม่ไวแสง
- พื้นที่ผลิตข้าวเจ้าไม่ไวแสง
- แหล่งเงินทุนในการผลิตข้าวเจ้าไม่ไวแสง
- รายจ่ายในการผลิตข้าวเจ้าไม่ไวแสงในปี 2549
- แหล่งจำหน่ายปัจจัยการผลิตที่ใช้บริการมากที่สุดในปี 2550
- ราคาปัจจัยการผลิตที่ใช้บริการในปัจจุบัน (ปี 2550)

- แหล่งจำหน่ายผลผลิตข้าวมากที่สุดในปี 2549
- ราคาจำหน่ายผลผลิตข้าวในปี 2549
- รายได้จากการผลิตข้าวเจ้าไม่ไวแสงในปี 2549
- รายได้เสริมจากการทำนา

3.2 การผลิตข้าวเจ้าไม่ไวแสงของเกษตรกร ประกอบด้วย ตัวแปร ซึ่งเป็นการผลิตตามเทคโนโลยี การผลิตข้าวเจ้าไม่ไวแสง ใน 7 ด้าน ดังนี้

- 3.2.1 การเตรียมเมล็ดพันธุ์**
- 3.2.2 การเตรียมดิน**
- 3.2.3 วิธีการปลูกข้าว**
- 3.2.4 การดูแลรักษา**
- 3.2.5 การควบคุมวัชพืช**
- 3.2.6 การป้องกัน กำจัดโรค แมลง และสัตว์ศัตรูพืช**
- 3.2.7 การเก็บเกี่ยวและการปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยว**

3.3 ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการผลิตข้าวเจ้าไม่ไวแสงของเกษตรกร ประกอบด้วย ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับเทคโนโลยีการผลิตข้าวเจ้าไม่ไวแสง 7 ด้าน ดังนี้

- การเตรียมเมล็ดพันธุ์
- การเตรียมดิน
- วิธีการปลูกข้าว
- การดูแลรักษา
- การควบคุมวัชพืช
- การป้องกัน กำจัดโรค แมลง และสัตว์ศัตรูพืช
- การเก็บเกี่ยวและ การปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยว

4. ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ ได้ศึกษาเฉพาะการผลิตข้าวเจ้าไม่ไวแสงของเกษตรกรผู้ทำนา ตำบลบางเสาธง กิ่งอำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ ในฤดูนาปรัง ปี 2549/2550 คือ ช่วงการ

เพาะปลูกระหว่างเดือนพฤศจิกายน ถึง เดือนธันวาคม 2549 และเก็บเกี่ยวช่วงระหว่างเดือนมีนาคม ถึงเดือนเมษายน 2550

5. นิยามศัพท์เฉพาะ

5.1 เกษตรกร หมายถึง เกษตรกรผู้ผลิตข้าวเจ้าไม่ไวแสง ตำบลบางเสาธง กิ่งอำเภอ บางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ ในฤดูนาปรัง ปี 2549/2550 คือช่วงการเพาะปลูกระหว่างเดือน พฤศจิกายน ถึง เดือนธันวาคม 2549 และเก็บเกี่ยวช่วงระหว่างเดือนมีนาคม ถึงเดือนเมษายน 2550

5.2 ข้าวเจ้าไม่ไวแสง หมายถึง ข้าวที่เกษตรกรในตำบลบางเสาธง กิ่งอำเภอ บางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ ปลูกในฤดูนาปรัง ปี 2549 / 2550 โดยใช้ข้าวพันธุ์ ชัยนาท 1 และ พันธุ์ ปทุมธานี 1 โดยมีอายุการเก็บเกี่ยวประมาณ 100 – 120 วัน

5.3 การผลิตข้าวเจ้าไม่ไวแสง หมายถึง การปฏิบัติหรือวิธีการใด ๆ ในกิจกรรมการผลิตข้าวเจ้าไม่ไวแสง ใน 7 ด้าน ได้แก่ 1) การเตรียมเมล็ดพันธุ์ 2) การเตรียมดิน 3) วิธีการปลูกข้าว 4) การดูแลรักษา 5) การควบคุมวัชพืช 6) การป้องกัน กำจัดโรคแมลงและสัตว์ศัตรูพืช และ 7) การเก็บเกี่ยวและการปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยว โดยผลผลิตที่ได้จำหน่ายเป็นข้าวเปลือก และส่วนหนึ่งเก็บไว้ทำพันธุ์

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

6.1 สำนักงานเกษตรจังหวัดสมุทรปราการ หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำผลการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาเกษตรกร และกำหนดเป้าหมายของมูลค่าสินค้าเกษตรของจังหวัดสมุทรปราการ

6.2 สำนักงานเกษตรจังหวัดสมุทรปราการ หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สามารถ นำผลการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางในการวางแผนการส่งเสริม และการส่งเสริมการผลิต ตลอดจนแก้ไขปัญหาและให้ข้อเสนอแนะในการผลิตข้าวเจ้าไม่ไวแสงให้เหมาะสมกับสภาพสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกร ในจังหวัดสมุทรปราการ และพื้นที่อื่น ๆ ที่มีสภาพคล้ายคลึงกัน